

Un punt de vista clarivident de fa cent tres anys

JOAN DOTRAS MANYÀ

Estudi introductor de XAVIER MAS GIBERT

Aprofitem per tornar a publicar un discurs que va llegir fa més de cent anys al Centre Catòlic Joan Dotras Manyà, que després va publicar al número 14 de 7 d'abril de 1901 «La Costa de Llevant». Ens ha semblat oportú tornar a publicar-lo atès que el seu interès és plenament actual, ja que es tracta d'un autèntic al·legat ecologista *avant la lettre*.

En el seu discurs, Joan Dotras Manyà denunciava que la construcció naval dels segles XVIII i XIX va fer una espoliació intensiva i «no sostenible» de la reserva forestal dels boscos de la comarca i aquesta espoliació va ser la causa primera de la crisi del sector naval català, anterior a la introducció de l'acer i el vapor en la construcció de vaixells de gran tonatge.

De la mateixa manera que a l'actualitat hi ha la presumpció per part de molta gent que els interessos del petroli impedeixen la seva substitució per combustibles menys contaminants i fins i tot més barats, Dotras Manyà insisteix que la construcció naval catalana va desaparèixer, del tot i abans d'hora, per un abús insostenible dels boscos dels quals es proveïen les drassanes i segons ell, això s'esdevingué abans de la substitució de la fusta pel ferro en la construcció naval. Dotras diu que la crisi de les drassanes catalanes va ser autoinduída per un ús insostenible dels boscos i que aquest ús va ser la causa principal de la seva fallida i això va precipitar i afavorir la construcció naval amb ferro i el consegüent traspàs d'aquesta indústria de Catalunya al nord d'Espanya, on hi havia jaciments d'aquest mineral. També afirma, i

crec que tenia raó, que de no haver estat per la manca de matèria primera, el sector naval català reduint el seu volum d'activitat hauria pogut subsistir perfectament. Això devia ser veritat, perquè amb els anys aquesta activitat va ressuscitar i actualment encara. Es construeixen i reparen embarcacions a Barcelona, Mataró, Arenys de Mar, Blanes, etc. El testimoni de Joan Dotras té una solvència especial i no podia ser de cap més manera: d'una banda, Dotras pertanyia a una insigne nissaga de constructors de vaixells, que va ser l'última en abandonar aquesta activitat i de l'altra, degut a la seva condició d'agrònom de carrera i en exercici, Dotras Manyà estava en condicions d'avaluar i judicar les conseqüències que la desforestació intensiva havia tingut en el medi natural de la nostra comarca. Al cap de cent tres anys, el seu al·legat resulta sorprenent i inqüestionable i si peca d'alguna cosa, és que encara va quedar curt. Va quedar curt perquè —a part que ningú no li faria cas— desconeixia que el model augmentaria la seva capacitat de destrucció fins a extrems quasi absoluts. Els processos d'afec-

tació irracional del medi natural que Dotras Manyà denunciava el 1901, durant el segle XX es van fer encara més indeturables i espaordidors: la construcció de les autopistes en connexió amb el desenvolupament compulsiu d'un urbanisme ultraintensiu i ferotge, són qüestions que, quah Dotras va pronunciar la seva conferència, no eren pas presumibles.

Això sí, i ben curiosament per cert, en els darrers quaranta anys i com si volguessin donar-li la raó, els pins han colonitzat de forma espontània les vinyes abandonades. Aquest fet, però, no té res a

veure amb el repoblament selectiu i ordenat ni s'ha fet sota les premisses de rendibilitat que ell proposava, sinó de forma espontània. Davant l'agressió massiva i totalitària que s'està fent al medi natural, qualsevol mena de forestació pot semblar benvinguda, però potser val la pena recordar que el creixement del bosc incontrolat i sense gestió fa augmentar el risc i el nombre efectiu d'incendis forestals. Llegiu, si us plau, aquest text centenari sobre el medi ambient de Canet i fet de Canet estant, que representa un autèntic exercici de lucidesa.

PS. Per tal de facilitar la intel·ligibilitat m'he permès la llibertat de passar l'escrit al català normatiu. Crec que l'autor m'ho perdonaria; Dotras Manyà era, de molt, qui millor coneixia el català entre els catalanistes canetencs que escrivien a *La Costa de Llevant*, per tant, aquestes coses no tenen més rellevància que la que acabo d'assenyalar.

ELS BOSCOS

I

El trànsit d'un segle que fineix a un altre que comença és com una fita plantada en el camí que recorre el temps; i sembla que la humanitat en deixar col·locada una d'aquestes fites per a emprendre

de nou el camí envers els seus destins providencials, es gira enrera, com si volgués veure el rastre que va deixant al seu pas en els nuvolosos horitzons del passat.

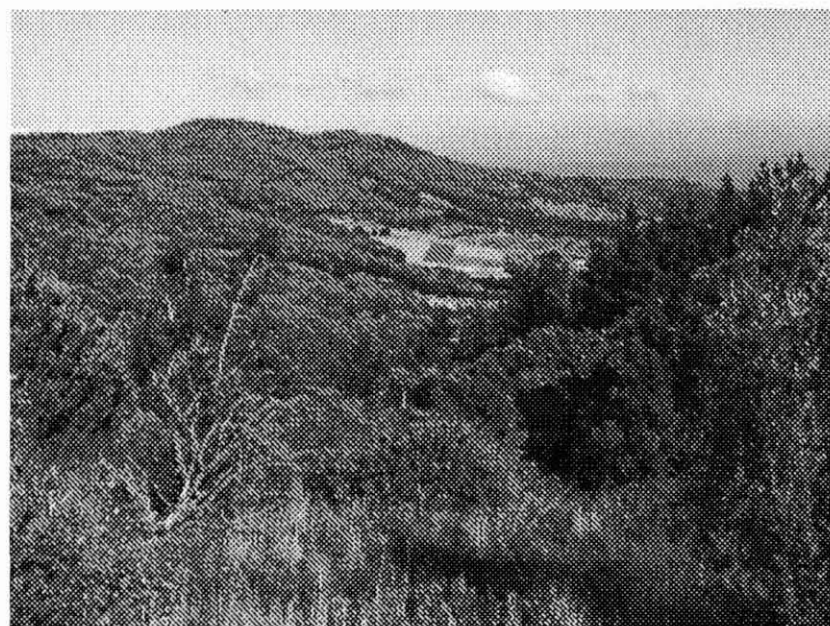
Per això és veritablement lloable, a la vegada que profitosa, l'obra que es proposen realitzar els qui, amb l'entrada del nou segle, es dediquen a l'estudi dels fets i esdeveniments notòriament transcendents ocorreguts durant la darrera centúria, per tal de deduir-ne consideracions i ensenyaments encaminats a orientar la generació vinent en l'etapa que li caldrà recórrer per acomplir amb els designis que li marqui la providència.

Atès el caràcter i l'objecte de la festa que celebrem aquí (es refereix a la Festa de l'arbre), i tenint en compte que les sessions acadèmiques del Centre han de tenir finalment la instrucció, en la present s'escau, doncs, d'allò més, la lectura d'un estudi que tracta sobre una qüestió d'un interès regional vitalíssim i que constitueix, sens dubte, l'única base sobre la qual pot fonamentar-se sòlidament el progrés econòmic de la nostra comarca: ens referim a la propagació des arbres i a la plantació de boscos.

II

És ben sabuda la influència favorable que per a nombrosos conceptes exerceixen els arbres en l'economia animal i vegetal, i fins a quin grau l'existència dels boscos està lligada a l'ordre general de la naturalesa i al particular de la vida social. A part que els arbres contenen elements abundants utilitzables per a l'alimentació de nombroses espècies animals i variats i importantíssims materials per a la construcció i combustibles, també contribueixen al millorament de les terres de conreu amb l'humus vegetal que proporcionen els seus residus i les despulles del seu fullatge; per altra part, també purifiquen l'aire assimilant certes emanacions perniciososes per a la vida animal, atraient els núvols i retenint els vapors atmosfèrics, porten la pluja que fertilitza la terra. Amb l'espessor del seu brancatge, atapeït de fulles, resguardant els vessants i terres baixes de la dessecació produïda per la calor solar, i les abriguen dels vent impetuosos, ja que el teixit de les seves arrels evita el despreniment de terra dels pendents i les marginades.

De tots aquests avantatges manca la nostra regió des que la dalla imprevisora va acabar amb els boscos que abans poblaven la part muntanyosa. Les variacions atmosfèriques aquí són sempre brusques; les pluges escassegen i no cauen de forma oportuna, la qual cosa fa que les collites no arribin gairebé mai. (Es referia a les collites a sequer òbviament). Resulta que també van quedar improductives les terres del rost, atès que l'erosió s'emporta la capa vegetal que en els pendents i els marges no hi té cap mena de suport, quedant la massa granítica de serres i turons al descobert. Així doncs, atesa la situació geogràfica, geològica i topogràfica del nostre país, pot afirmar-se que l'estat deplorable al qual ha arribat aquí l'agricultura és en bona part degut a la desaparició de les plantacions silvestres que en altre temps cobrien les carenes i vessants de les muntanyes de tota la contrada.

Fa autèntic un condol l'aspecte desolat de la nostra comarca, abans tan esplèndida i frondosa. Ni als serrats que s'albiren des del litoral ni a les estreps que d'ells en deriven, en prou feines s'hi veu vegetació. Aquell to verd de matisos diversos que és el millor al·licient del paisatge, tan plaents a la vista, i que en altres regions enriqueix el panorama, no llueixen pas a les nostres altures, despoblades de tota vegetació útil, per la qual cosa aquesta comarca, malgrat la seva situació i topografia immillorables, a l'actualitat presenta l'aspecte trist dels països incultes.

III

La destrucció de la riquesa forestal de l'espai muntanyós d'entre mar i muntanya, des d'aquí fins a la Tordera, va consumir-se gairebé del tot la primera meitat de la centúria passada. En corroboració d'aquesta asserció, i per tal de concretar la importància que en aquell temps tenia el bosc en el

nostre districte municipal, n'hi ha prou amb recordar que bona part de la generació present encara va veure cobertes d'aulets (albers) i pinedes els verals de la Fontana i Moraguils, i recorda prou bé les suredes que des del carener de la Serra s'estenien pels vessants de l'Aubó i la Barnoia.

Fa menys temps encara de la desaparició dels olivars, que aquí abundaven tant, i que en part per la malura i en part per la tallada indiscriminada dels pagesos, que mai no tenien prou terra per a plantar-hi vinya, els van devastar per complet.

Cal també assenyalar que molts paratges del terme municipal són coneguts amb els noms dels arbres que hi vegetaven antigament. Tenim el Sot de les Albes i el turó dels Pins, la riera dels Lledoners i el torrent dels Oms, i fins i tot els carrers del Pinar i del Bosquet sic, demostren que les plantacions de grans vegetals arribaven als mateixos murs de la vila. Això ha desaparegut gairebé per complet, i actualment només

es troben disseminadess pel terme algunes clapes de garrofers vells i decrepits, arribats al darrer període de la seva existència. Cal suposar que si aquests arbres es van salvar de l'extermini va ser degut als bons rendiments del seu fruit i que la fusta de garrofer no és utilitzable en la construcció.

IV

Estudiant la influència que han tingut en la vida econòmica de la comarca la destrucció dels boscos, trobarem que ha estat molt baixa, des de tots els conceptes, i en alguns aspecte veritablement desastrosa. En primer lloc, a conseqüència de la manca de pluges i degut a la poca aptitud que, per manca de consistència, ofereixen les terres del rost per a retenir i filtrar les aigües pluvials, les quals arrenquen i arrossegueuen al fons dels rials i torrents les terres actives, sense deixar en prou feines saó en les capes inferiors més compactes, s'han esgotat les

corrents superficials i han minvat les deus subterrànies que en altre temps no només s'aprofitaven per a regar hortes i camps, sinó que també movien gran nombre de molins que ara veiem abandonats als més diversos indrets de la contrada. Si avui, enlloc de les fluïdificacions escasses i eventuals que s'obtenien de tantes mines, obertes a pic de diners o enlairant l'aigua dels pous amb bombes de gran cost econòmic, tinguéssim els naixements d'abans, a quina alçada no estaria la nostra indústria, que segurament faria anys que els aprofitaria? La indústria, atreta per la situació immillorable dels pobles de la costa, que tan fàcilment es comuniquen amb la capital, s'hi ha alçat en bon nombre de fàbriques, però com que l'obtenció d'aigua aquí és un problema de difícil solució i en molts casos ha originat disgustos i litigis, els grans centres fabrils i les colònies industrials han buscat amb preferència l'aprofitament econòmic de l'aigua fins a les més apartades comarques de muntanya.

A part que el nostre progrés fabril s'ha fet en proporcions reduïdes i condicions poc favorables, hem vist desaparèixer i decaure indústries importants i productives. Encara són del nostre record les drassanes, veritables factories navals establertes en tot el nostre litoral de Llevant (es refereix a l'actual Maresme), i que tanta vida i renom li donaven. La desaparició total de les drassanes no va ser únicament i exclusiva deguda, com alguns pretenen, a la poca protecció dels governs ni als progressos de l'enginyeria naval que va adoptar el ferro com element bàsic en la construcció de vaixells. Nosaltres som de l'opinió que, si no s'haguessin esgotat els boscos de pins i roures del país, les drassanes, que donaven feina a tanta gent de la costa, haurien subsistit, per bé que amb una modèstia més relativa. Aquesta és una de les causes de la decadència de la nostra marina mercant i a conseqüència de la qual va venir la destrucció

completa del poder marítim d'Espanya, que a les darreries del segle passat va quedar sepultat ignominiosament al fons de les aigües de Cavite i de Santiago de Cuba.

Finalment, l'empobriment de les terres de conreu i del conjunt d'afectacions atmosfèriques, que vingueren a alterar les excel·lents condicions climatològiques de la regió, ha facilitat el desenvolupament i la propagació de gran nombre de les plagues que actualment pateix la nostra agricultura i ha fet que les collites siguin cada cop més migrades i a costos més alts; gairebé tots els articles de primera necessitat han de venir de fora i s'encareixen constantment. Àdhuc la llenya i el carbó, que abans en prou feines tenien cap valor, avui costen uns preus exorbitants.

V

Aquestes i altres consideracions podríem adduir per tal de demostrar que cal recuperar els boscos que en mala hora destruïrem.

Convé, doncs, treballar tot el possible per tal de multiplicar les plantacions forestals, especialment en els terrenys que no són aptes per a altres conreus. Cal tenir en compte que avui ens trobem en circumstàncies

propícies per a poder satisfer aquesta necessitat imperiosa. La fil·loxera ha delmat les nostres vinyes i han quedat ermes moltes terres i, en molt bona part, mai no s'amortitzaria el cost de replantar-les i conrear-les amb les noves tècniques que exigeix la presència endèmica de la malaltia. Totes aquestes terres, circumstancialment si més no, haurien de ser destinades a bosc. D'això, a part dels beneficis generals esmentats, se'n derivarien profits abundants i segurs, si un cop estudiada la fisiologia vegetal i la naturalesa del terreny i localitats, es té l'encert de fer les plantacions adequades a cada lloc on han de vegetar.

Cal, doncs, propagar aquestes saludables idees, encaminades a fomentar la veritable riquesa del país. Cal destinar, doncs, a la producció forestal, no solament les terres que ara estan incultes, sinó també aquelles de les quals només en surten esplets de misèria, perquè no responen a les seves condicions de conreu. Només així aconseguirem afiançar, millorar i augmentar ben aviat la riquesa de la nostra comarca, la qual, tant abans com ara, ha tingut l'agricultura com a primer element de treball i de creació de riquesa.

Joan Dotras

Canet de Mar,

19 de març de 1901